

Baština u motrištu odgoja i obrazovanja

Hicela Ivon

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Odsjek za predškolski odgoj

hicela@ffst.hr

„Baština nije samo ono što se obično naziva kulturno dobro. Baština je i okruženje u kojem se krećemo i radimo, memorija mjesta (grada) nataložena u slojevima, od osoba do stvari i događaja...”

Željko Rapanić

Sažetak

U članku se promišlja o baštini u kontekstu odgoja i učenja djece i mladih. Da bi se djecu i mlade učinilo osjetljivima na vrijednosti kulturnog naslijeđa u svojem okruženju, odgojno-obrazovna praksa u školi, ali i u drugim pedagoškim i kulturnim ustanovama, mora pružiti poticaj kroz interaktivno, integrativno učenje „metodom projekta“ koje implicira kreativnu interpretaciju baštine. Tim se pristupom lakše razvija svijest o vrijednosti tradicije i važnosti njezina očuvanja, ali i spoznaja o vlastitom kulturnom identitetu.

Sudjelovanje Gradske knjižnice u procesu ostvarenja baštinskih projekata – kao suradnika ili voditelja – može znatno pridonijeti odgoju „baštinka baštine“, te dobiti bolji uvid o mogućnostima za objavljivanje i distribuiranje dobrih knjiga i slikovnica sa zavičajnom tematikom.

Ključne riječi: baštinsko okruženje, odgojni projekt, kreativno izražavanje, knjižnica

Uvod

Promišljanje međuodnosa (zavičajnog) baštinskog povijesno-kulturnog okruženja u kontekstu odgoja, učenja i razvoja mladih ima smisla zbog više razloga: ilustrira učinke kulturnih tradicija na odgoj i obrazovanje, upućuje na potrebu za očuvanjem i obnovom kulturnih tradicija, pomaže razumijevanju sebe i svoga mjesta u svijetu u kojem živimo, upućuje na poželjnu jezgru zajedničkih univerzalnih vrijednosti, koje valja njegovati kroz odgoj i učenje, ističe razvitak kojem su u središtu djeca i mladi kao budući promi-

catelji istinskih životnih, ljudskih, kulturnih vrijednosti. To je promišljanje nezamjenjivo i u razvitku prosuđivanja, koje potiče duboko razumijevanje prošlih događaja da bismo se bolje snašli u sadašnjosti, ali i bolje prosuđivali za „solidarnu“ sutrašnjicu. Ambicija odgoja na kulturnim vrijednostima baštinskog okružja trebala bi djecu i mlade učiniti svjesnima svojih korijena kao referentnih točaka, koje bi im omogućile odrediti njihovo mjesto u svijetu, ali bi ih ujedno trebalo poučiti poštovanju za druge kulture. Jer, „poznavanje drugih kultura vodi nas do svijesti o jedinstvenosti vlastite kulture, ali i do svijesti o naslijeđu zajedničkom cijelom čovječanstvu“ (Delors, 1998., 53).

„Odgoj baštinom“ za baštinu

Polazište naših promišljanja odnosa odgoja i baštinskog okružja usredotočuje se prema dvama značenjima: humanom i kreativnom. Prema humanom zbog toga što kroz odgojni proces na baštinskim vrijednostima naglašavamo samoostvarenje svakog mladog bića, poticanje razvoja svih njegovih mogućnosti kako bi osjetio vrijednost vlastitog postojanja u okružju u kojem živi. Pritom podrazumijevamo i činjenicu da se na svim razinama odgoja i obrazovanja uključuje i religijsko-filozofska dimenzija, u smislu poticanja razmišljanja djece i mladih o velikim i važnim pitanjima koja su ljudi u prošlosti postavljali i na njih nalazili odgovore – pitanja o svojem nastanku, o sudbini, o spoznaji dobra i zla i sl. Ta etička dimenzija u odgoju i obrazovanju pomaže razvoju smisla za odgovornost i svojstva što je prate, kao i shvaćanju nužnosti nekih pravila življenja (Le-sourne, 1993.).

Promišljanja kreativnog značenja odnosa baštine i obrazovanja polaze od shvaćanja baštine kao poticajnog konteksta za kreativno-umjetničko izražavanje i stvaranje, kao nepresušnog izvora spoznaje i znanja tijekom procesa obrazovanja. Snažni su otponci kreativne energije djece i mladih kad oni u svojem bliskom prirodnom i kulturnom okružju imaju prilike za susrete s ljudima i stvarima, prirodom i umjetnošću, za stjecanje autentičnog iskustva koje proizlazi iz doživljaja, zadovoljstva, čuđenja, divljenja. Takav pristup budi kod njih osjećaj rasta i želju da se „uključe“, izraze nešto svoje, stvore nešto novo, kreativno, ali i osjećaj da je to što rade važno odraslima. Ako mladi imaju prilike podijeliti ideje s odraslima, pokazati im, primjerice, svoj literarni rad na javnoj tribini u knjižnici ili likovni rad na likovnoj izložbi u mjesnoj galeriji, uključuju se u zajedničko stvaranje kulture, postaju subjekti u konkretnoj (svojoj) kulturnoj sredini, „odgajaju se kroz sustav odnosa i komunikacija utkanih u širi društveno-kulturni sustav“ (Rinaldi, 1996.).

Drugim riječima, približiti djeci i mladima sadržaje (zavičajne) baštine znači učiniti ih za njih konkretnim, „vidljivim u perspektivi njihove procjene da ih mogu ‘osvojiti’ i ‘prisvojiti’, učiniti vlastitim ‘posjedom po kojem će se sigurno kretati’“ (Malaguzzi, 1997.). Nije svrha informirati djecu i mlade o sadržajima (vrijednostima) baštine da bi ih samo „upoznali“, nego im pružiti priliku da svoje doživljaje i znanje o njoj osvješćuju različitim pristupima učenju i iz različitih izvora učenja – od osoba, knjiga, posjeta, izleta i sl., kako bi stečeno znanje mogli otvoreno razmjenjivati s vršnjacima i nastavnicima

u školi i stručnjacima izvan škole. Da bi se, naime, djeca i mladi učinili osjetljivima na vrijednosti kulturnog naslijeđa svoje okoline, odgojno-obrazovna praksa mora pružiti poticaj ne u smislu verbalizacije i pasivnog usvajanja činjeničnog znanja, nego interaktivnog, integrativnog učenja. Štoviše, i novi mediji i nova obrazovna sredina danas uvjetuju velike promjene u glavnim ulogama učitelja: oni više nisu samo poučavatelji ili prezentatori informacija, nego preuzimaju uloge stručnjaka za upravljanje učenjem, razrednom socijalnom zajednicom ili dizajniranjem medija i prostora za učenje (Matijević, 2011.).

Važno je stoga razumjeti način zbližavanja djece i mladih s njihovim okruženjem u kojem žive – prirodom, baštinom i njezinim kulturnim, umjetničkim, duhovnim vrijednostima, i više osvijestiti kako ih možemo navikavati na ugodu i radost susreta s njim, sačuvati spontanost načina njihova „gledanja“, „slušanja“; riječju, više produbiti naša znanja o tome kako odgajati i obrazovati kroz interakciju i komunikaciju s izazovima okruženja u kojem oni žive i uče (Ivon, 2007.).

Radom na baštinskim projektima u školi i dječjem vrtiću djeca i mladi ne samo da mogu dublje spoznati i upoznati različite aspekte baštine, nego im ona postaje i bliska. Poznavanje zavičajnoga omogućuje tako emocionalno povezivanje s okruženjem, izgrađuje osjećaj povezanosti sa sredinom i pripadanju sredini – izgrađuje identitet pojedinca. Prikazani projekti na ovogodišnjem okruglom stolu (u dječjim vrtićima, školama, muzejima, udrugama...) opisuju na koje sve načine djeca i mladi mogu istraživati različite aspekte kulturne, povijesne i spomeničke baštine svoga zavičaja. Takvi projekti razvijaju svijest o povezanosti sa zavičajem u vremenskoj protežnosti, što posredno pridonosi i razvijanju pozitivne slike o sebi, koja se iz sfere individualnoga prenosi u sferu kolektivnoga, smještajući se time u širi kulturološko-socijalni okvir. Drugim riječima, „odgoj baštinom“ koji upućuje na ljubav i poštovanje onoga što je bilo prije nas (Kolumbić, 2001., 43) utjecat će na razvoj djetetova identiteta, mišljenja, ponašanja, vrijednosnog stava, njegovih sposobnosti estetskih i ekoloških prosudbi – prijeko potrebnih pretpostavki odgoju „baštinka baštine“.

„Metodom projekta“ prilazimo baštini kao „integriranom području“ koje će potaknuti integralno, kreativno ponašanje. Time potvrđujemo i ono što zagovaramo kao pedagoški koncept – da je učenik cjelovito biće, bogato potencijalima, „unikum“ u kontinuiranoj evoluciji gdje se ne suprotstavljaju „učenik osjećaja i mašte i učenik razuma“. To je pedagoška postavka, koja stavlja učenika u središte odgojno-obrazovnog procesa i prati ga na putu njegova razvoja na način da „bez zebnje otkriva stvarnost, svoj odnos prema njoj i odnos stvarnoga prema sebi“ (Rodari, 2001., 49). Projekt je na neki način kooperativno predviđanje između djeteta i odraslog, „onoga što se hoće i što se može otkriti i upoznati, onoga što se može ili će se moći učiniti biti“ (isto).

Ulogu knjižnice u promoviranju knjiga sa zavičajnom, baštinskom tematikom te u promicanju baštinskih projekata vidimo ponajprije u kongruentnosti njezina pristupa sa suvremenim pedagoškim pristupom učenju djece i mladih, to jest polazištem da učenje „čvrsto“ počiva na interesima djece i mladih, koje, potaknuto, može izazvati njihovu iskonsku radoznalost za baštinskim okruženjem u kojem žive, ali i potrebu da

sve doživljeno izražavaju kroz kreativan izraz – jezični, likovni, glazbeni, pokretno-ple-sni, scenski... (koje povratno osnažuje razumijevanje baštinskog okruženja u kojem žive i, nanovo, kreativno izražavanje o baštinskom okruženju). Stoga, osim onoga što smo iznijeli u zaključcima ovogodišnjeg trećeg okruglog stola, knjižnicu vidimo kao pedagoški „prostor“, „multimedijsku učionicu“ u kojoj će mladi „uživati slušati o baštini“, ponajprije od onih koji o njoj pišu, te nakon toga imati mogućnosti za kreativnu i kritičku interpretaciju doživljenog, koje će možda rezultirati novom slikovnicom ili knjigom o baštini.

U baštinske projekte posve se prirodno uklapa organski, zavičajni idiom, što za hrvatske prilike, gdje razlike između zavičajnog govora i standardnog jezika znaju biti velike, ima osobitu vrijednost, navodi Nemeth-Jajić (2003.: 111). „Takvi projekti omogućuju djeci i mladima da upoznaju bogatstvo zavičajnoga govora i da ga njeguju, da razviju svijest o različitosti govora pojedinog mjesta ili kraja, ali i o tome da su sve to govori istoga, hrvatskoga jezika“ (isto). Upravo Knjižnicu vidimo kao inicijatora, ali i voditelja takvih baštinskih projekata. Time bi se znatno pridonijelo i jezičnoj kompetenciji i jezičnoj toleranciji kod djece i mladih, većem interesu za čitanje, a možda i pisanju o temi zavičajnosti. Za odrasle bi to zasigurno bio „moćan“ poticaj stvaranju književnosti za djecu i mlade o temi zavičajnosti, a potom na Knjižnici da ih što zanimljivije predstavi i na taj način nanovo ohrabri u tom književnom stvaranju.

Literatura

1. Ivon, H. Baština univerzalni odgojitelj. // Baština – umjetnički poticaj za likovno izražavanje djece. / Hicela Ivon ... [et al.]. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2007. str. 9 – 21.
2. Kolumbić, T. O odgoju djece s ljubavlju prema baštini. // Od baštine za baštinu: dječji vrtić kao dječji kulturni centar: zbornik radova sa stručnog i znanstvenog skupa s međunarodnom suradnjom 2. dani otočkih dječjih vrtića, Hvar, rujan 2001.; [glavni i odgovorni urednik Hicela Ivon] Hvar: Dječji vrtić „Vandela Božitković“, 2001. str. 41-44.
3. Lesourne, J. Obrazovanje & društvo: izazovi 2000. godine. Zagreb: Educa, 1993.
4. Malaguzzi, L. History, Ideas and Basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini // The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Approach, Advanced reflections / Edwards, C. P., Gandini, L., Forman, G. (ur.) London: Ablex Publishing Corporation, str. 49-97.
5. Matijević, M. Škola i učenje za budućnost.// School, Education and Learning for the Future. / M. Matijević, A. Jurčević, Lozančić, S. Opić (ur). Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2011. str. 9 - 22.
6. Nemeth – Jajić, J. Baštinski projekti u ostvarivanju ciljeva i zadaća metodike hrvatskog jezika. // Od baštine za baštinu – kulturološki aspekt predškolskog

kurikula: zbornik radova sa stručnog i znanstvenog skupa s međunarodnom suradnjom 3. dani otočkih dječjih vrtića, Hvar, rujan 2003. ; [uredništvo Tin Kolumbić... et al.]. Hvar: Dječji vrtić „Vandela Božićković“, 2003. Str. 110 – 111.

7. Rinaldi, C. Malaguzzi and the teachers: Innovations in Early Education // The International Reggio Exchange, 3 (4), str. 1-3.
8. Rodari, G. Grammatica della fantasia. Torino: Piccola Biblioteca Einaudi, 2001.
9. Učenje: blago u nama: izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj i obrazovanje za 21. stoljeće. Zagreb: Educa, 1998.

